

Pole telefonijutt!

...õeldakse vahel, kui vestlus kaldub sellistele teemadele, mida ei taheta usaldada nn. suurele ringile, avalikkusele.

Viimases «Tööraha Elu» numbris ilmunud lühike telefoniteade üleliidulise haridus-töötajate kongressi algusest eeldas peatset pikema ülevaate järgnemist, kuid siis tekkis veendumus, et see teema ei aegu. Moskva-päevade ajal süvenes järjest ka mulje, et kogu üritus ei olnudki planeeritud veel täiesti avalikuks asjaks, jäädes pealegi kummaliselt poollükkuks. Mitmesuguste vastandlike muljete ülikülluse tõttu oli vaja pikemat süvenemise aega.

Hariduskongressi teemat ei lase aeguda suur sarnasus üleliiduliste, Eesti ja Võrumaa kooliprobleemide vahel. Kongressilt jäi meelde, kuidas korra õnnestus istungi juhatajal rahutu kuulajaskonna tähelepanu uuesti teravdada, kommenteerides järjekordse sõnavõtta kõnepuldi asemist heatahtliku humoriga: «On kusagil Jakootias selline linn nagu Jerin-gaa!» Kõne sisu osutus ülitut-tavaks — vaesuse ja liigse tsentraliseerituse surve ehitamata jäetud koolid, halb varustus kõiges, ükskõiksus ja apaatia. Kui tookord oleks olnud käepärast etteluge-miseks meie rajoonilehes paar-kümmend päeva hiljem ilmu-nud «Ehmatav olukord Võru-maa koolimajanduses», siis pea-le võimalikku teadustamist «Võru — on olemas sellinegi linn kusagil... Pribaltikas», oleks selle sisu peetud lihtsalt tühi-virisemiseks üleliiduliste ka-tastroofiliste koolihädade tautal.

Viimaste kuude jooksul on Võrumaa koolimajanduse olu-korda mitmel korral avalikus-tada ja arutada püütud, kuid meenub, kuidas korra peeti kir-jutist vaesusemärkidest ühes kodukandi koolis niivõrd mitte-ajalehejutuks, et järgnes kolme-kordne karistus. Paraaditsemis-te tagajärjel sarnanes koolielu anekdootse looga tumma haige ravitsemisest ja tegemata tööd korrasid aastatega selleks viitsitukuga viletsuseks, mis nüüd tõsiselt ehitatub.

Tegemata tööde hulka peab lugema ka Võru rajoonist ni-metamise korras koostatud 25-liikmelise delegatsiooni poolt pidamata jäänud kõne 1987. a. Eesti õpetajate kongressil. Kaks päeva ainult kuulati, nii nagu on alati sõna kuulatud, kui Võrumaad planeeritult ääre-maaks lasti jääda.

Üleliidulise Hariduskomitee esimees Gennadi Jagodin vas-tas välisajakirjanike küsimuste-le, eriliselt tähtsustades uuen-da-tava kooli õpilaskeskkese muutumist. Seni on mittetan-dardne õpilane olnud kooli jaoks tülikaks objektiks. Kui tuua piltlik võrdlus, siis on sel-list õpilast käsitletud, nagu kä-sitletakse põrandast välja ula-tuvat naela, mis tuleb iga hin-na eest alati oma ümbrusega ühetasaseks tagada — kasvõi kõveraks tõõduna!

Praguseks on kõnede lühen-datud sisukirjeldused keskaja-lehtedes ammu juba ilmunud ja unustadagi jõutud ning see 5000-line kogunemine koolire-formi järjekordseks kontroll-e t e n d u s e k s taandunud. Just elenduse, sest praktiline väärtus jäi küsitavaks ning re-formitud koolini on veel pikk tee.

Jagodini avakõnet on ni-metatud revolutsiooniliseks, ajast ees olevaks. Mitmel korral sai ta teenitud aplause. Üks va-nemaaline mees töötas kõne-puldist, et kui ta oma lubadu-sed ka täidab, läheb tema aas-ta pärast Jagodinit tema ette põlvili laskudes tänama laste heaks tehtu eest. Üks kümnen-dik delegaatidest ei kiitnud aga Jagodini kõnet heaks... Ka ajalehed ei avaldanud kõne täielikku teksti, jättes sellest lugejatele üldsõnalisema mulje kui tegelik räägitu. Kasahhi-maa esindaja aga seletas mul-le žestikuleerides ja medalite tilisedes, et tema läheb hom-me-päev Jagodini juurde, sest te-ma ei luba niimoodi! Võibolla läkski?!

See üks kümnendik vana-meelseid moodustas saalis ik-ka-gi pooltuhandilise hääleka hulga, mis tugevasti tihtiigi är-ritus internatsionaalse kasvatu-se probleemide pärast kogu Bal-tikumis. Seetõttu oli võimalus

veel kord veenduda, kui tohu-tult kasulik on hea võõrkeelte oskus: kui järjekordne delegaat 'Kasahhimaalt ei saanud aru «keda ikkagi Baltikumis kasva-tatakse» ja saal oli ärrituse piiril (kui viisakalt väljendada), siis Elsa Gretškina perfektses vene keeles esitatud selgitus rahustas saali nagu palsam. Vene keele puhas kõla oli tähtsam kui loogilised argu-mendid!

Kui esines kauaaegse staa-ziga koolidirektor Kopeiskij Lin-nast, sai ta osalt publikult vä-hemalt kümme aplausipuhan-gut. Arvatavasti tundsid need ennat ülendatutena, kui kuul-sid mõttekaaslast rääkimas, et demokraatiat ei saa koolis ra-kendada. Nõudmine kooli hu-maniseerimisest ja demokra-tiseerimisest olevat üldse vastu-tustundetu tegevusviis, mis kõigutab kooli alustugesid, ma-daldab teadmiste andmise ta-set ning vaata et nõrgestab niigi kaitsevõimet!

Jagodin puudutas ka kõige raskemat küsimust — kust võtta neid vajalikke ressursse, et vähendada paljukordset va-het hariduskulude suuruses are-nenud kapitalistlike maadega võrrelduna. Ta avaldas lootust Gorbatšovi kõnedes mainitud desarmeerimise ökonoomia teos-tamise kohta. Nõukogude Liidu õpetajaskonna ja nn. territooriumivaldajate arvulisust pee-takse enamvähem võrdseks, aga statistika nimetab avalikult, et 300 000 õpetajat ootab järjekor-ras oma elamispiinda, et linna-õpetajatest elab üks viiendik ühiselamutes, maaõpetajatest peab mõnes piirkonnas üle poole elama külamajades üüri-tud toanurkades.

Opetajatelgi võiks olla ilusa männinetsa all oma linnaosa, näiteks Võrus töötanud rahvus-vahelise tuntusega pedagoogi-kateadlase J. Käisi nimeline koolilinnak. Peale selle oleks hea, kui pedagoogidki võiksid pensionile minema eel nimeta-da ükskõik millise koha maa-ilma kaardi ühe kuuendiku peal, et siis just sinna saada korter. Eriti sel puhul, kui kus-kiil valmib mõni suur uusehitis. Kas on kuskiil kooliõuel linu-siine nendes tukkuvate perso-naalsete sohvritega, ootamas töökäsku sõiduks suvilasse või turule? Koolil ei jätku bensiini isegi vana õppesõiduvato jaoks, sellal kui mõne objekti valdajate territooriumi ümber on põhjavesigi naftasaaduste-ga mürgistumas, kaevude ja ojade ammu rikutud veest kõnelemata. Mõlemal eespool nimetatud elukutsel on ometi sarnased ülesanded — ühed kaitsevad olevikku (ja nüüd ka minevikku), teiste töö on suu-natud just tuleviku kindlusta-misele (ka praeguste kaitsjate tuleviku kaitsmisele!)

Kõnepuldist püüti esitada uh-ke-t statistikat, et on nii ja nii palju tiitlitelga (vabandust — nimetustega) õpetajaid, isegi teenelisi pioneertöötajaid, aru saamata, et senist ekstensiiv-pedagoogikat peaks lugema ne-gatiivseks eksperimentiks, mis on teinud koolist administreeri-mise allakäigutrepit, tekitanud vajaduse koolireformiks, suu-renданud võõrandumist.

Koolides on alati nõutud stendide koostamist Nõukogu-demaa tohutust suuruselt, kuid trükkides, mida kongressi pu-hul ainult delegaatide arvule vastavas tiraazis ilmus, avali-kustati natuke ka seda, kui suured on kurvad ar-vud kogu Liidu koh-ta. Tohtus arvus koolides pole veel veevärki, pole isegi elektrit. Elektrit õpitakse vist tundma nagu elektrinähtuste avastamise aegadel ja seejärel sõidetakse elektrit v a a t a m a lähemasse linna... (Nagu sõi-detakse arvutiklassi külasta-ma peale raamatust õppimise lõppu. Muidugi juhul, kui õn-nestub šeffmajandist saada bussil).

Stendidele ei pandud siis võrdlusi, et koolimajade ühe ruutmeetri keskmise maksumus on alandatud 37 rublale, aga ühiskondlike hooneite ruutmeet-ri keskmiseks maksumuseks on 250 rubla. Sigalate ehitusel ole-vat see 43 rubl. ... Moskva korteri ruutmeetri hinnaks ar-vestatakse aga 450 kuni 500 rubl. Ja koolimajade tüüpehti-sed on väljastpoolt ilmetud ning hallid, sees aga stendikirjud ja kõledad koridorid.

Eelmiste haridusalaiste suur-

foorumite vahel on olnud küm-neaastased vahepausid. Nood olevat olnud kõik pidulikud ja koijusaabujad võisid kirjeldada, kui ilusti kõik riides olid, kui-das anti palju lilli ja orde-neid... Seekordne jääb mee-lde aktiivsusega, mida isegi eba-viisakuseks peeti. Aga kui veer-and tuhandest sõna soovijast saab sõnaõiguse iga viies, siis ei ole imestada, et sektsioonides kiputi ise sõna võtma ja teineteisele vahele räägiti. Nii sai vähemalt iga kümnes delegaat midagi ütei-da.

«Minu kursusekaaslased soovisid pedagoogidena tööta-da, kuid praeguseks on nad kõik koolitööl eemaldunud. Ka mind on kahel korral koolist vallandatud.» Nii alustas üks, noormees, kes polnud suutnud olla alati küllalt sõnakuuleli-lugematute eeskirjade täitmi-sel. Headele käsutajatele anti aga aukirju, tiitleid, anti or-deneidki ja niimoodi autori-taarsus taastootis autoritaar-sust. Distipliini, range distip-liini saavutamise nimel treeniti kuulekust ning anti karistuspe-dagoogika kõrvalsaadusena kontingenti nn. trellidega koo-lidele, nii et nende arv on tõusnud 88-le, kus «õpib» ruu-mipuduses 28 000 hooalelust.

Olen 25 aastat töötanud kooli-direktorina», alustasid mitmed oma sõnavõttu justkui uhkuse-ga endile vastu rindu lüües ja seejärel jätkasid stampitõdede esitamist, nagu viibiksid piir-kondlike pedagoogilistel lu-gemistel kümne aastat tagasi. Nad nõudsid ainult rangema korr-rra siseseviimist koolides-se, kuna kõik hädad saavad al-guse sellest, et õppetunnis, ja-lutusruumis, vaba aja veetun-nisel ja kodutööde tegemisel ei ole küllaldaselt seda mitne «ärriga» korda! Tihtiigi nõud-sid nad, et koolidesse on vaja rohkem häid õpetajaid, kuni selle sagedase soovi lõpetas ära vastulause, et ei ole või-malik saada heaks töötajaks koolis, kui ei ole häid ülemusi.

Tegelikkus on aga tihti ränk-raske inerts. Üleliiduline Hari-duskomitee «kontor» oma 755-liikmelise ametipostide koosseisuga saatvat Tallinna Eesti Hariduskomiteele rekord-päeval kuni 120 kirja, mis nõuavad mingit täitmist, vas-tamist, aruannet. Nende mõjul tuleb ka iga üksiku pedagoogi-ni ikka veel mingi tarbetu ka-ja bürokraatiast. Seni on koo-lidel lubatud ja soovitatud kor-raldada tööd ümber sisemiste reservide ja palgafondi kokku-hoiu arvel. Tegelikuses on see ainult vaesuse ümber-jagamise soovitus.

Millal ja kelle «teenetena» või isegi «elutööna» algas ühe piirkonna hariduse mahajää-mus pikkade aastate jooksul? Miks seiskus koolide ja õpetajate elamute ehitamine, miks koolimajade ümbrused muutusid A. Jakobsoni «Vaeste patuste alevi» näoliseks? Külade tüh-jenemise lausa «teadusliku» prognoosimise abil hariduskulude kokkuhoiu saavutamise püüetele otsiti lisaks ka pidu-likke ettekeändeid. Näiteks kir-jutati ja räägiti justkui hoolit-sevalt, et haridust ei või anda nõuetele mittevastavates tingimustes! Samal ajal need rääkijad ei teinud midagi sel-leks, et neid tingimusi otsusta-valt parandada uute majade ehitamisega. Juhtus sedagi, et lausa rutati istungi kokkukut-sumisega, et käte tõstmisega kinnitada nõusolekut ülemuste käskudele.

Pärastpoole on samad amet-nikud kinnitanud, et «aeg oli selline». Ometi olid iga kor-ralduse ja nõudmise taga ala-ti ka konkreetsed tegelased. Nüüd korratavad nad nagu mingit kurejuttu heas koolireformist, mis mõne-gi kaotatud kooli ääremaale tagasi toonud.

Seejärel oli kongressil hea kuulda, et hoolimata nn. sel-listest aegadest suudet mõnel pool isegi koolide kaotamine üle elada ilma kaotamisteta. Arvatavasti ei saanud seda te-ha viisakalt, nagu ei saanud viisakalt öelda omi mõt-teid ka kõige humansema sõ-navõtuga esinenud S. Amona-vili. Tema kõnes oli kõige rohkem kibedat tõtt. Seda ei ole trükitud ajalehtedes — pole (veel) ajalehejutt.

VAINO RAUBA